

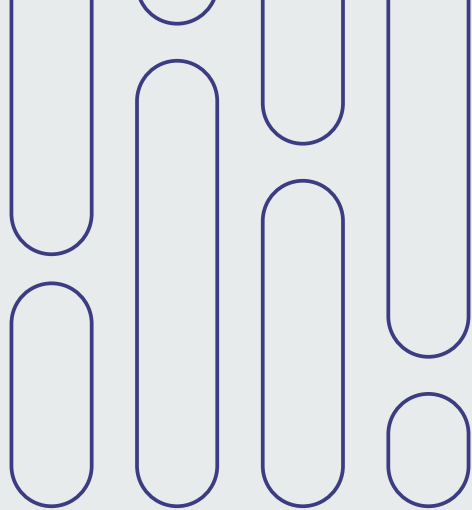
گزارش وضعیت

عملیات طوفان الاقصى.. علل و پیامدها و سناریوهای احتمالی

25 اکتبر 2023

RASANA
المعهد الدولي للدراسات الإيرانية
International Institute for Iranian Studies

فهرست

- نخست: ویژگیهای جنگ فعلی و مقایسه آن با جنگهای
قبلی.....3
- دوم: علل و زمینه های درگیری.....8
- سوم: پیامدهای عملیات طوفان الاقصی
و تأثیرات آن.....10
- چهارم: سناریوهای احتمالی.....15

در قالب عملیات طوفان الاقصی، گردانهای عز الدین قسام شاخه نظامی جنبش حماس صبحگاه روز شنبه 7 اکتبر 2023 میلادی، عملیات تهاجمی بی سابقه ای را علیه مواضع اسرائیل به نمایش گذاشتند. در این عملیات تعداد زیادی از نیروهای گردانهای عز الدین قسام به داخل شهرک های غلاف غزه یورش بردند و علاوه بر اینکه تعداد قابل توجهی از سربازان اسرائیلی و شهرک نشینها را به قتل رساندند، موفق به ارسارت ده ها تن از اسرائیلی ها نیز شدند.

عملیات طوفان الاقصی با پرتاب هزاران موشک به سوی شهرک ها و شهرهای اسرائیل آغاز شد و نیروهای حماس از دریا و هوا وارد خاک فلسطین اشغالی شدند.

در واکنش به این حمله، بنیامین نتانیاهو نخست وزیر اسرائیل وضعیت جنگی اعلام کرد و ارتش اسرائیل نیز از آغاز عملیات شمشیرهای آهنین خبر داد که تا زمان تنظیم این گزارش منجر به شهادت 1800 تن و آوارگی هزاران فلسطینی شده و چندین محله در نوار غزه بطور کامل تخریب شده است.

در این گزارش تحلیل وضعیت، ویژگیهای جنگ کنونی با جنگهای پیشین حماس علیه اسرائیل مورد بررسی قرار می گیرد و به علل و زمینه های آغاز جنگ نیز پرداخته می شود. آنگاه، پیامدها و تأثیرات عملیات طوفان الاقصی به بررسی گرفته می شود و در نهایت سناریوهای احتمالی آینده این جنگ مطرح می شود.

نخست: ویژگیهای جنگ فعلی و مقایسه آن با جنگهای قبلی

در جنگ کنونی که گردانهای عز الدین قسام بازوی نظامی جنبش حماس در قالب مقاومت فلسطینی در مقابل ارتش اسرائیل به راه انداخته است، سه ویژگی عمده دیده می شود که به ترتیب زیر است:

یک. تغییر قاعده بازی و معادلات درگیری:

در مقایسه با جنگهای پیشین میان گروههای مقاومت فلسطینی و رژیم اشغالگر اسرائیل، عملیات اخیر گردانهای عز الدین قسام که طوفان

الاقصی نام گرفته است، قواعد بازی و معادلات درگیری میان طرفین را هم از لحاظ میدان درگیری و هم از لحاظ اینکه کدام طرف زمان و مکان درگیری را تعیین کند، را تغییر داده است.

در مورد میدان درگیری باید گفت که گردانهای قسام در حمله کنونی موفق شدند جنگ را به داخل سرزمینهای اشغالی ببرند. در ابتدا نیروهای مقاومت از راه هوا و دریا و با عبور از موانع میان نوار غزه و «غلاف غزه» به درون سرزمینهای اسرائیلی نفوذ کردند؛ این در حالیست که تمامی جنگهای قبلی میان طرفین در داخل نوار غزه روی می داد.

منطقه ای که به «غلاف غزه» موسوم است به خاطر حائل بودن میان نوار غزه و اسرائیل و مهار تهدیدهای احتمالی از سوی غزه، برای تل آویو از اهمیت راهبردی برخوردار است. به همین سبب اسرائیل برای اینکه شهرک نشینان یهودی را به زندگی در شهرکهای این منطقه تشویق کند، امتیازات زیادی به آنان می دهد. همچنین، این منطقه نقش اولین خط دفاعی اسرائیل از طرف غزه را بازی می کند. از این رو، این حمله اخیر نیروهای مقاومت به منزله شکستن اولین خط دفاعی اسرائیل است و از اهمیت بالایی برخوردار است. و برای اولین بار، نیروهای مقاومت با سلاحهای خود در داخل شهرکها به قدرت نمایی پرداختند. این امر برای اسرائیل بسیار گران تمام می شود زیرا ممکن است شهرک نشینان به طور دسته جمعی غلاف غزه را ترک کنند که در اینصورت بازگشت آنان به این منطقه نیز چندان آسان نخواهد بود و این امر چالش بزرگی برای اسرائیل محسوب می شود.

شایان ذکر است که اسرائیل منطقه حائل غلاف غزه را بعد از عقب نشینی از غزه در سال 2005 میلادی ایجاد کرد. این منطقه 40 کیلومتر طول دارد که تا خط مرزی اسرائیل با غلاف، توسط دیوار حائل از غزه جدا شده است. عرض این منطقه 5 تا 15 کیلومتر است که پایگاههای اسرائیلی مانند پایگاه نظامی رعیم را در خود جای داده است. همچنین 50 شهرک در این منطقه وجود دارد که حدود **55 هزار شهرک نشین** را در خود جای داده است. از مهمترین شهرکهای غلاف غزه می توان به سدیروت، زیکیم، کیسوفیم، اشکول، نحال عوز، ماگن و کفار عزه اشاره کرد. (به شکل شماره 1 رجوع شود.

نقشه شماره (1): موقعیت جغرافیایی غلاف غزه

منبع: <https://8FDBS/us.cutt/>

شکل شماره (1): غلاف غزه با آمار

اما در مورد طرفی که زمان درگیری را تعیین می کند باید گفت در طول دهه های گذشته اسرائیل زمان و مکان درگیری را تعیین می کرد اما در این جنگ وضع کاملا دگرگون شد و گروههای مقاومت زمان و مکان درگیری را تعیین کردند. با اعلام عملیات «طوفان الاقصی» و همزمان با یورش نیروهای مقاومت به شهرک های غلاف غزه هزاران موشک به سوی مناطق جنوب و مرکز اسرائیل پرتاب شدند که شوک بزرگ و بی سابقه ای به اسرائیل وارد شد به گونه ای که از زمان جنگ 1973 میلادی تا کنون بی سابقه بود. در مقابل، اسرائیل نیز به عملیات «شمشیرهای آهنین» دست زد.

دو. میزان نتایج و دستاوردها:

در مقایسه با جنگ‌های پیشین، اسرائیل با توجه به تعداد زیاد سرباز کشته شده و اسیر شده موفق شد در سطح بین الملل همبستگی و همدردی برخی از کشورها را کسب کند. و این امر را برای ترمیم بخشی از ابهت از دست رفته خود در داخل و خارج به کار گرفت و دست به عملیات بی رحمانه ای زد.

در مقابل، گروه‌های فلسطینی موفق شدند در جنگ کنونی دستاوردهای بی نظیر و بی سابقه ای را رقم بزنند. زیرا نیروهای گردانهای قسام نه تنها موفق شدند اولین خط دفاعی اسرائیل را بشکنند بلکه توانستند جنگ را به عمق اسرائیل نیز ببرند و بدین سان این باور که اسرائیل قدرت شکست ناپذیر است را متزلزل ساختند. تا جاییکه [نویسندگان اسرائیلی](#) از عملیات طوفان الاقصی به "شوک و کابوس بزرگی تعبیر کردند که تمام کشور را در بهت و ترس فرو برد" گویی که حوادث روز آمرزش سال 1973 - جنگ آزاد سازی سینای مصر که در هفتم اکتبر سال 1973 میلادی روی داد، بار دیگر تکرار شد.

همچنین، به باور این نویسندگان اسرائیلی، عملیات نفوذ به داخل غلاف غزه شکست بزرگی برای دولت نتانیاها و دستگاه اطلاعاتی اسرائیل به حساب می آید که نتوانستند قبل از وقوع حمله، اطلاعاتی درباره آن به دست آورند و اقدامات لازم برای محافظت از جان شهرک نشین ها انجام دهند. بنابراین، تشکیل فوری دولت اضطراری و استیضاح نتانیاها بعد از جنگ یک ضرورت است.

اما در مورد خسارتهای انسانی اسرائیل اعم از کشته شدگان، گروگانها و نیز خسارتهای تجهیزات نظامی باید گفت که این خسارتهای لیست بلند و بالایی به خود اختصاص داده است به گونه ای که وحشت بی سابقه ای را در اسرائیل به راه انداخته است. بر اساس آمارهای رسمی اسرائیل، از روز اول تا هفتم این درگیری حدود 1400 نفر کشته شده اند که در میان آنها 582 نظامی اسرائیلی در رتبه های مختلف نیز دیده می شود و تعداد 4000 نفر دیگر مجروح شده اند. افزون بر آن، نیروهای مقاومت موفق شدند 120 تن از اسرائیلی ها را به گروگان بگیرند. علی رغم اینکه اسرائیل درباره حجم خسارتهای به طور مداوم اطلاع رسانی می کند، اما این امکان وجود دارد که اسرائیل برای اهداف سیاسی و نیز برای تحمیل هزینه های

سیاسی و امنیتی بر جنبش حماس و نیز جلب حمایت و همدردی کشورهای غربی با اسرائیل، در اعلام آمار کشته شدگان بزرگ نمایی کند. در مقابل، تلفات انسانی در صف فلسطینی ها تا روز هفتم این جنگ به بیش از 1800 شهید و حدود 6400 مجروح رسید که در مقایسه با جنگهای گذشته، آمار بالایی است و احتمالاً این جنگ نسبت به جنگهای پیشین طولانی تر شود. زیرا در جنگ کنونی اسرائیل به واکنش وحشیانه تری روی آورده است و هیچ نشانه ای از وجود روند دیپلماتیک که بتواند در آینده نزدیک طرفین را به پای میز مذاکره بکشاند در افق دیده نمی شود. و انتظار می رود که آمار کشته شدگان و مجروحین در میان فلسطینیان به هزارن تن برسد.

سه. برآورد اثرات این جنگ:

اثرات این جنگ بر طرفهای درگیر با جنگهای پیشین کاملاً متفاوت است. چرا که این جنگ پیامدهای بسیار زیادی داشته است. به عنوان نمونه، جنگ کنونی اقتدار و ابهت دولت و کشور اسرائیل را در داخل و خارج زیر سؤال برد. از دیگر تفاوتهای پیامدهای جنگ کنونی با جنگهای پیشین این است که جنگ کنونی نشان داد که اسرائیل در دیدگاهها، راهبردها و نیز برآورد امنیتی از قدرت دشمن خود ناکام بوده است. همچنین جنگ کنونی، اسرائیل را در مقابل مرحله تازه ای از جنگ عرب و اسرائیل قرار می دهد. و این واقعیت بر ملتها روشن شد که تصویری که از قدرت کذایی اسرائیل ترسیم شده بود صرفاً یک فریب بوده است. از این رو، ملتهای عرب در راه حل نهایی در مورد کشور فلسطین، شهرک ها، پناهندگان و قدس شریف در محاسبات خود تجدید نظر خواهند کرد. وانگهی، این جنگ علاوه بر اینکه در سطح داخل اسرائیل را با چالشهایی روبرو می کند، در سطح خارج فرصتهای اسرائیل برای عادی سازی روابط با کشورهای عربی را نیز به مخاطره می اندازد.

با توجه به حجم گسترده عملیاتی که حماس به راه انداخته است، به نظر می رسد که اسرائیل نیز دست به واکنش انتقامی بی سابقه ای بزند که این امر از تعداد تلفات انسانی فلسطینی ها در نوار غزه و در اماکن غیر نظامی، مساجد، مدارس، بیمارستانها و هزاران اهداف مربوط به حماس به خوبی هویداست. و اگر طرفهای منطقه ای و بین المللی مداخله نکنند و برای متوقف کردن جنگ به اسرائیل فشار وارد نکنند، مدت زمان این

جنگ نیز در مقایسه با جنگهای پیشین به طور بی سابقه ای طولانی تر خواهد شد.

و خلاصه اینکه، این جنگ از لحاظ زمان و گستردگی و نیز از لحاظ قاعده بازی و نتایج و پیامدها در نوع خود یک عملیات بی نظیری بود. و از 75 سال پیش که اسرائیل موجودیت خود را اعلام کرده است این اولین باری است که نیروهای مقاومت فلسطینی موفق شده اند به داخل مناطق 1948 میلادی نفوذ کنند.

دوم: علل و زمینه های درگیری

همچون سایر عملیات نیروهای مقاومت علیه رژیم اشغالگر اسرائیل، عملیات اخیر جنبش حماس که طوفان الاقصی نام گرفته است نیز در پاسخ به حرمتی های مکرر اسرائیلی ها در حق فلسطین و مقدسات آنها صورت گرفته است. محمد الضیف که فرماندهی کل گردانهای عز الدین قسام شاخه نظامی جنبش حماس را بر عهده دارد ضمن اعلام آغاز عملیات "طوفان الاقصی" گفت که این عملیات "در پاسخ به عربده کشی دشمن اشغالگر در مسجد الاقصی و نیز کشیدن زنان روی زمین در حیاط این مسجد صورت می گیرد". همچنین، رژیم اشغالگر اسرائیل به تبادل اسرا از روی انسان دوستی و بدون اینکه آن را به مسأله خاصی گره بزند، رضایت نداده است. گستردگی این عملیات و پیچیدگیهای آن حکایت از آن دارد که زمان نسبتا زیادی صرف آمادگی برای این عملیات شده است. اما از لحاظ زمانی این عملیات در شرایطی انجام شده است که از نظر فلسطین، اسرائیل و منطقه حائز اهمیت است و مهمترین ویژگیهای آن عبارتند از:

• آرامش نسبی جبهه گروههای مقاومت در نوار غزه مخصوصا جنبش حماس که در عملیات موشکی از نوار غزه به سوی اسرائیل نظم و انضباط بالایی از خود به نمایش گذاشت که از مهمترین آن می توان به عدم مشارکت آن به درگیری اخیری که میان جنبش جهاد اسلامی و اسرائیل روی داد اشاره کرد. گفتنی است که در این درگیری، اسرائیل در قالب عملیات «تیر بازدارنده» رهبران نظامی سرایا القدس شاخه نظامی جنبش جهاد اسلامی را هدف قرار داد. رسانه ها به نقل از یک مقام حماس گفته اند که این عدم مشارکت حماس در حمایت از

جنبش جهاد یک نقشه فریب بود تا با حمله کنونی اسرائیل را که در این زمان اصلا انتظار چنین حمله ای را نداشت، وگمان می کرد رفتار حماس به یک اداره سیاسی نزدیک تر شده است تا به یک جریان مقاومت.

- اوضاع وخیم اقتصادی غزه که ناشی از دو دهه محاصره است و مشکلات معیشتی عدیده ای که برای ساکنان غزه به وجود آمده است، همچنان وخیم تر خواهد شد.

- نقش تشکیلات خودگردان فلسطین که کم رنگ گشته است، همچنان توسط اسرائیل به حاشیه رانده می شود و این امر سبب می شود که این تشکیلات در فضای سیاسی و امنیتی فلسطین نقش چندانی نداشته باشد و در نتیجه، اسرائیل همچنان به مقدسات اسلامی دست درازی کرده و یهودیان افراطی همچنان به مقدسات مسلمانان بی حرمتی خواهند کرد و نیروهای مقاومت که اکنون مورد اعتماد مردم فلسطین هستند و توانایی پاسخگویی به بی حرمتی های اسرائیل را دارند، در مقابل این بی حرمتی ها ساکت نمی نشینند.

- ارتش اسرائیل به حملات خود به شهرها و روستاهای و مناطق فلسطینی در کرانه غربی همچنان ادامه می دهد و ضمن بازداشت فلسطینیان و ویران کردن خانه های آنان زمینهایشان را مصادره کرده و شهرک های صهیونیستی ایجاد می کند و به اقدامات تحریک آمیزی دست می زنند. به عنوان نمونه روزنامه ها آرتس اسرائیلی از این امر خبر داد که دو سرباز زن اسرائیلی در الخلیل زنان فلسطینی را وادار کرده اند که لباسهایشان را درآورند. گروههای مقاومت ضمن محکومیت این اقدام تهدید کردند که آن را بی پاسخ نخواهند گذاشت.

- بعد از توافق عربستان سعودی و ایران که با میانجیگری چین به ثمر رسید، ابتکارات تنش زدایی در منطقه رونق گرفت و اخیرا ابتکار تازه ای برای احیای روند صلح سازی با نقش کلیدی عربستان سعودی در منطقه مطرح گردید و عربستان سعودی نیز اعلام کرد با میانجیگری ایالات متحده گفتگوهایی برای برقراری روابط میان پادشاهی عربستان سعودی و اسرائیل صورت گرفته است. وزارت

خارجه عربستان سعودی نیز برای پذیرش این مسأله شروطی مطرح کرده است که استیفای حقوق ملت فلسطین در رأس آنهاست.

• زمان عملیات «طوفان الاقصی» در سالروز جنگ اکتبر 1973 میلادی انتخاب شد تا تمام دلالت‌های تاریخی اش را در اذهان زنده کند. گفتنی است که جنگ اکتبر 1973 میلادی یاد آور پیروزی عربها بر اسرائیل است. و نقاط مشترک زیادی میان این دو عملیات وجود دارد که از جمله آنها می توان به ابتکار عمل عربها در تهاجم و عنصر غافلگیری اشاره کرد.

• استفاده گروههای مقاومت از فریب راهبردی، اسرائیل را دچار شوک بزرگی کرد و تلفات انسانی هنگفتی به اسرائیلی ها تحمیل کرد.

سوم: پیامدهای عملیات طوفان الاقصی و تأثیرات آن

قطعا عملیات طوفان الاقصی که جنبش حماس و گروههای مقاومت فلسطینی علیه اسرائیل آغاز کرده اند، برای مسأله فلسطین، تمام خاورمیانه و احتمالا برای جهان پیامدهایی دارد. این جنگ، مسأله فلسطین را در صدر عناوین خبری دنیا قرار داد و از ضعف و ناتوانی قدرت بازدارندگی اسرائیل پرده برداشت. و نشان داد که محاسباتی که گمان می کرد می تواند یک ملت را برای همیشه در گوشه ای محصور سازد، کاملا اشتباه است. در اینجا به برخی از اثرات و پیامدهای این حمله گروههای مقاومت علیه اسرائیل نگاهی خواهیم داشت:

یک. فرسایش توان بازدارندگی اسرائیل و تغییر فضای سیاسی داخلی: عملیات اخیر گروههای مقاومت فلسطینی به رهبری جنبش حماس، توانست شکست بسیار سختی به ارتش اسرائیل تحمیل کند. این عملیات، به منزله شکست بزرگ اطلاعاتی و نظامی اسرائیل بود. زیرا دستگاہهای امنیتی اسرائیل که ادعا و آوازه آن گوش جهانیان را پر کرده است، نتوانستند این حمله را پیش بینی کنند. این عملیات، قواعد درگیری میان اسرائیل و گروههای مقاومت را تغییر داد و گروههای مقاومت نیز شیوه همیشگی خود را که پرتاب موشک بود تغییر داده و از راههای زمینی، دریایی و هوایی دست به تهاجم گسترده ای زدند. این عملیات، قدرت بازدارندگی اسرائیل را مورد تردید قرار داد زیرا ابزارهای قدرت بازدارندگی اسرائیل در برابر تهاجم گروههای مقاومت ناتوان ماندند و اسرائیل دست به دامن

امریکا شد تا توازن روانی خود را به دست آورد و نیروها و امکانات خود را بسیج کند. و احتمالاً این حمله نیز همچون جنگ اکتبر 1973 میلادی به عنوان شکست های بزرگ اسرائیل در تاریخ ثبت شود. از این رو، اسرائیل در جنگ کنونی تمام تلاش خود را به کار می بندد تا کنترل جنگ را به دست بگیرد و هزینه سنگینی بر حماس تحمیل کند و با استفاده از چراغ سبزی که امریکا به بهانه حق اسرائیل در دفاع از خود داده است، بدون توجه به مسائل انسانی عملیات نظامی بی رحمانه ای را در نوار غزه به راه اندازد و همانطور که ارتش اسرائیل اعلام کرده است، از ورود غذا و سوخت نیز به این منطقه جلوگیری کند تا از این طریق به گروههای مقاومت فشار آورد. اما هر چند که عملیات بی رحمانه اسرائیل در نوار غزه و دیگر مناطق فلسطینی شدت گیرد، باز هم نمی تواند بر این شکست اسرائیل سرپوش بگذارد.

و شاید هم این عملیات مهر پایانی بر نقش سیاسی نتانیاهو بزند که از ابتدای تشکیل دولت همواره با چالشهای متعددی روبرو بوده است. سیاستهای نتانیاهو در پی تشکیل تندروترین دولت تاریخ اسرائیل اتخاذ شده است و با این ادعا که این دولت می تواند با سرکوب گروههای فلسطینی امنیت اسرائیلی ها را تأمین کند، سیاستهای بسیار تندروانه ای را در پیش گرفته است، اکنون ثابت شد که این سیاستها بسیار خطرناک، غلط و ناکارآمد بوده است. از این رو، نتانیاهو از تمام گروههای اپوزیسیون اسرائیلی دعوت کرد که به دولت وحدت ملی بپیوندند. اما این امر چیزی را در واقعیت تغییر نمی دهد و شاید هم مثل جنگ اکتبر، بعد از این جنگ نیز نتانیاهو همچون گلدا مئیر و موشیه دیان و فرماندهان دیگر محاکمه شود. و با توجه به اینکه جدای از هزینه های سیاسی و نظامی، هزینه های روانی این جنگ بسیار سرسام آور است، می توان گفت که آینده سیاسی نتانیاهو در بوته آزمایش قرار دارد و پیامدهای این شکست متوجه اوست. اما قبل از اینها، او تلاش می کند با عملیات نظامی علیه غزه، آبروی رفته خود را جبران کند. اما مسلماً او در این جنگ هر قدر هم بتواند به غزه آسیب بزند، نمی تواند از محاکمه جان سالم به در ببرد و شاید هم با بسیاری از رهبران سیاسی، امنیتی، نظامی و اطلاعاتی از صحنه سیاسی اسرائیل کنار زده شود. که این امر می تواند فضا را برای نقش آفرینی جریانهای معتدل تر اسرائیل مهیا سازد.

دو. مورد توجه قرار گرفتن مسأله فلسطین، تقویت جایگاه حماس و مطرح شدن پرونده اسرا:

بعد از اینکه در سالهای اخیر مسأله فلسطین راکد مانده بود و با خلاصه شدن در مسائل امنیتی توجه چندانی به آن نمی شد، این عملیات مسأله فلسطین را در صدر حوادث جهان قرار داد. واکنشهای بین المللی و منطقه ای گویای این واقعیت است که مسأله فلسطین در رقابتهای ژئوپلیتیک منطقه جایگاه محوری خواهد داشت و شاید در سایه رقابتهای بین المللی کنونی، مسأله فلسطین اهمیت دوچندانی پیدا کند. در جلسه شورای امنیت ایالات متحده تلاش کرد نظر همه اعضا را در محکومیت جنبش حماس و حمایت از اسرائیل جلب کند اما چین و روسیه موضع میانه ای اتخاذ کردند.

هرچند که اسرائیل تلاش می کند تا برای همیشه شرایط را در غزه تغییر دهد که این امر چالش بزرگی برای حماس محسوب می شود، اما بی تردید، عملیات اخیر حماس، هم در سطح فلسطین و هم در سطح جهان عرب و جهان اسلام برگ برنده ای برای حماس محسوب می شود، به ویژه اینکه این عملیات در زمانی انجام می شود که جایگاه اردوگاه مقاومت را در افکار عمومی فلسطین پر رنگ می کند. و اخیراً نیروهای مقاومت در کرانه غربی و در قدس درگیریهایی با رژیم اشغالگر داشته است. این در حالیست که تشکیلات خودگردان فلسطین از این تحولات دور مانده است و در سایه سرسختی اسرائیل و شکست کامل روند صلح، جایگاه خود را از دست داده است. از این رو، به احتمال زیاد حماس در آینده نزدیک به عنوان بازیگر تعیین کننده ای مطرح خواهد شد.

از آنجا که گروههای فلسطینی تلاش کردند تا از میان سربازان و غیر نظامیان اسرائیل بیشترین تعداد اسیر را با خود به نوار غزه منتقل کنند و موفق شدند ده ها تن را به اسارت بگیرند، پرونده اسرا نیز اهرم فشار مهمی است تا اسرائیل وادار شود از شدت حملات خود به نوار غزه بکاهد و در گفتگوهای احتمالی بعد از آتش بس نیز به عنوان برگ چانه زنی مورد استفاده قرار خواهد گرفت. علی رغم اینکه اسرائیل تا کنون حاضر نشده است که در مقابل فشارهای ناشی از این برگ، امتیازی بدهد اما با توجه به تعداد بالای اسرا و فشار خانواده های آنان احتمال می رود که اسرائیل نهایتاً به تفاهمی برای مبادله اسرا تن دهد. و شاید هم دامنه این تفاهم

چنان گسترده باشد که به آزادی هزاران فلسطینی که در زندانهای اسرائیل به سر می‌برند، منجر گردد.

سه. برجسته شدن جنبه عقیدتی، و پر رنگ شدن گفتمان دینی و پیامدهای آن:

جنبه عقیدتی عملیات نظامی، از همان ابتدا خود را بسیار واضح نشان داد؛ زیرا اصلاً عملیات "طوفان الاقصی" در پاسخ به تجاوزات مکرر یهودیان به مسجد الاقصی صورت گرفت. در 27 جولای 2023 میلادی ایتمار بن غفیر وزیر امنیت ملی اسرائیل در سایه تدابیر امنیتی به فضای مسجد الاقصی یورش برد و گفت: " اینجا مهمترین مکان برای ملت اسرائیل است و ما باید به اینجا برگردیم و کنترل آن را در اختیار داشته باشیم". سخنگوی حماس در همان زمان این اقدام را گامی برای "شعله ور ساختن جنگ مذهبی خواند". در ابتدای ماه اکتبر 2023 میلادی صدها شهرک نشین یهودی در سایه تدابیر امنیتی نیروهای اشغالگر به فضای مسجد الاقصی یورش بردند. و حماس بار دیگر اعلام کرد که این اقدام به منزله تلاش برای شعله ور ساختن جنگ مذهبی است."

در حین آغاز این عملیات نیز گفتمان عقیدتی فرماندهان حماس به خوبی روشن بود. زمانیکه محمد الضیف از آغاز این عملیات خبر داد و علت آن را بی‌اعتنایی اسرائیل به کنوانسیونهای بین‌المللی و "جنایتهای اشغالگران"، "عربده اسرائیل"، مطرح ساختن پرونده اسرا و زندانیان و پناهندگان و یورشهای پی‌در پی به روستاها و مناطق فلسطینی عنوان کرد، گفت: ای مجاهدین عزیز...، هر جا که به آنها دست یافتید آنان را به قتل رسانید...، از کشتن افراد سالخورده و کودکان پرهیز کنید، با آنها بجنگید که فرشتگان الهی در کنار شما نبرد خواهند کرد."

این گفتمان دینی افراد بسیاری را با خود همراه کرد. تأثیر این گفتمان حتی در حادثه اسکندریه نیز دیده می‌شود و به نظر می‌رسد که این عملیات منبع الهام بسیاری از طرفداران مقاومت بوده است. یک پلیس مصری به طرف یک تیم گردشگری اسرائیلی در اسکندریه شمال مصر آتش گشود که دو گردشگر کشته و تعدادی دیگر مجروح شدند. محمد الضیف در سخنان خود افزود: « ای برادران ما در گروههای مقاومت اسلامی در لبنان، ایران، یمن، عراق و سوریه امروز روزی است که مقاومت شما با مقاومت برادران شما در فلسطین گره می‌خورد. » در پی این اظهارات،

چندین گروه و شبه نظامیان شیعی عراقی [حمایت خود را از این عملیات](#) اعلام کردند. این امر نشان می دهد که احتمالاً جریانهای عقیدتی تازه ای به حمایت از جنبش حماس بشتابند.

چهار. همراهی بیشتر ایران با سیاستهای مقاومت:

این احتمال وجود دارد که عملیات نظامی اسرائیل علیه نوار غزه، پای دیگر گروههای مقاومت در لبنان، مانند حزب الله لبنان و یا گروههای دیگری در منطقه مانند گروههای مورد حمایت ایران در عراق، سوریه و یمن را نیز به این جنگ باز کند. علی رغم اینکه دخالت حزب الله لبنان و دیگر گروهها خطرات زیادی برای لبنان و دیگر کشورها به دنبال دارد، و علی رغم اینکه تهدیدهای این گروههای شبه نظامی به دخالت در جنگ به خاطر این است که اسرائیل را به توقف عملیات وادار سازد، اما اگر اسرائیل دامنه عملیات نظامی علیه غزه را گسترش دهد، ممکن است این گروهها نیز وارد جنگ شوند تا از یک طرف گروههای مقاومت فلسطینی را در این جنگ تنها نگذارند و از طرف دیگر، طرفین جنگ را به آتش بس وادار سازند و موضع حماس را در گفتگو با اسرائیل تقویت کنند. و شاید هم ایران برای اثبات و تقویت جایگاه خود در جهان عرب و جهان اسلام و همچنین در راستای هدف اصلی خود که همانا متوقف ساختن روند عادی سازی روابط اسرائیل با کشورهای خلیج و مخصوصاً عربستان سعودی است و آن را تهدیدی برای امنیت ملی و منافع خود می داند وادار به دخالت در این جنگ شود. علاوه بر آن، این جنگ امکان عملیاتی شدن طرح دالان هند، خاورمیانه و اروپا که اسرائیل یکی از مهمترین شرکای این طرح است را با تردیدهایی روبرو می کند. این عملیات نظامی نشان داد که طرح دالان مذکور با چالشهای امنیتی روبرو است. این در حالیست که دیگر راهها از جمله کانال سوئز که هم اکنون تجارت میان آسیا و اروپا از طریق آن صورت می گیرد، امن تر به نظر می رسد.

پنج. واقع گرایی بیشتر در رویکرد عربستان سعودی:

در حالیکه ظاهراً عربستان سعودی رویکرد واقع بینانه ای در سیاستهای خارجی خود در پیش گرفته است و در حالیکه برزی از نخبگان جهان عرب بر این باورند که راه حلهای قدیمی برای حل مسأله فلسطین با واقعیت های امروز همخوانی ندارد، انتظار می رود که برای حل مسأله فلسطین ابتکارات تازه ای ارائه شود و یا اینکه در ابتکار صلح عربی تغییراتی اعمال

گردد؛ به گونه ای که هم با تحولات پیش آمده همخوانی داشته باشد و هم بخشی از حقوق فلسطینیان را در نظر گرفته باشد. و عربستان سعودی که اکنون نقش پیشتازانه ای در سطح جهان عرب و منطقه بر عهده دارد، احتمالاً در این زمینه نیز به نحوی نقش آفرینی خواهد کرد. از طرف دیگر، این جنگ درستی دیدگاه عربستان سعودی که بر عقد قرارداد دفاعی دوجانبه با ایالات متحده پافشاری داشت، را به اثبات رساند. عربستان سعودی بر این باور بود که مشارکت غیر مستقیم این کشور در چارچوبهای امنیتی منطقه ای نمی تواند گزینه مناسبی باشد؛ زیرا هر لحظه امکان آن می رود که ائتلافهای راهبردی تحت تأثیر درگیری در سرزمینهای اشغالی قرار گیرد و یا قربانی مزاحمتها و لجاجتهای اسرائیل گردد. همچنین عربستان سعودی همواره این نگرانی را داشته است که در صورت عادی سازی روابط با اسرائیل جایگاه پادشاهی عربستان سعودی در جهان عرب و جهان اسلام آسیب ببیند و ایران از این مسأله برای تخریب جایگاه عربستان سعودی استفاده خواهد کرد، مخصوصاً اگر شرایط مورد پذیرش اسرائیل در موافقتنامه عادی سازی روابط به گونه ای باشد که خطوط قرمز فلسطینی ها را نادیده گرفته باشد. زیرا عربستان سعودی نزد همه مسلمانان از یک جاه مقدسی برخوردار است و رابطه مقدسی تمام مسلمانان را به حرمین شریفین و مسجد الاقصی پیوند داده است و این رابطه گسستنی نیست و بر اساس همین رابطه، مسأله فلسطین تنها به سرزمین فلسطین و مردم فلسطین خلاصه نمی شود بلکه به همه مسلمانان مربوط می شود.

چهارم: سناریوهای احتمالی

در سایه تداوم تنش نظامی میان جنبش حماس و اسرائیل و اعلام وضعیت جنگی در اسرائیل توسط نخست وزیر این کشور، و حمایت گسترده کشورهای غربی از اسرائیل چندین سناریو برای آینده این تحولات کنونی مطرح می شود:

سناریوی اول: اسرائیل به عملیات نظامی خود تا اشغال کامل غزه ادامه دهد. این احتمال نیز وجود دارد که اسرائیل عملیات حماس را پیش بینی کرده بود اما برای جلوگیری از آن اقدامی نکرد تا اسرائیل به تلافی این حمله، به غزه یورش برده و آن را تصرف کند و در آینده در مذاکرات حل

مسأله فلسطین به عنوان برگ چانه زنی از آن استفاده کند. در اینجا می توان گفت که اگر این سناریو تحقق یابد به این معنا است که این عملیات نظامی به یک جنگ طولانی مدت بدل خواهد شد. اما تحقق این سناریو خطرات زیاد و هزینه های هنگفتی به دنبال دارد و با توجه به تجارب گذشته، احتمال موفقیت آن نیز بسیار کم به نظر می رسد. و جنبش حماس اهرمهای فشار زیادی در اختیار دارد تا اسرائیل را از این گزینه منصرف کند که مهمترین آنها تعداد زیاد اسرای اسرائیلی است و اگر اسرائیل به تصرف غزه روی آورد، احتمال کشته شدن این اسرا نیز وجود دارد. از این رو، خانواده های این اسرا و نیز جامعه اسرائیل، به دولت فشار خواهند آورد تا از این گزینه منصرف شود.

سناریوی دوم: گسترده تر شدن این جنگ با ورود ایران و حزب الله لبنان و دیگر گروههای مورد حمایت ایران در سوریه و عراق. محقق شدن این سناریو به این معنا است که جنگ دامنه داری تمام منطقه را درگیر خواهد کرد. باید گفت که در حال حاضر وارد شدن در جنگ با اسرائیل به نفع هیچ یک از طرفهای منطقه ای نیست و با توجه به حمایت گسترده کشورهای غربی از اسرائیل در مقابل حماس، ایران نیز قادر به ورود در جنگ با اسرائیل نیست. و از طرف دیگر، اسرائیل نیز تمایلی ندارد که در چندین جبهه خود را درگیر جنگ کند زیرا این امر خسارتهای انسانی و مادی فراوانی بر آن تحمیل خواهد کرد. اما اینکه حزب الله و دیگر گروههای مسلح مورد حمایت ایران که از درگیر شدن در این جنگ سخن می گویند، باید گفت که حزب الله تأکید کرده است که حملاتی که این حزب به پایگاههای نظامی اسرائیل داشته است در واکنش به کشته شدن برخی از نیروهایش در بمباران اسرائیل صورت گرفته است. علاوه بر آن، حزب الله در سالهای اخیر در سوریه صدها مرتبه از سوی اسرائیل مورد حمله قرار گرفته و هیچ واکنش دفاعی از خود نشان نداده است.

سناریوی سوم: ارتش اسرائیل با آرایش نظامی و عملیات ضد حمله به نوار غزه مناطقی از آن را به اشغال خود در آورد. اسرائیل تلاش دارد خود را به اهدافی که گمان می رود مراکز نظامی حماس باشد برساند. تا پیش از پذیرش هرگونه میانجیگری برای آتش بس و تبادل اسرا، قدرت حماس را فلج و امکانات نظامی آن را به طور کامل تخریب کند و نیروهای حماس را از منطقه غلاف غزه، بیرون براند. همچنین اسرائیل هر از چند گاهی با

انجام حملاتی رهبران حماس و دیگر گروههای فلسطینی را هدف قرار می دهد. گفتنی است این گروهها نمی توانند دست به عملیات گسترده ای همچون عملیات طوفان الاقصی زده و اسرائیل را غافلگیر کنند و تنها به عملیات ضد حمله موشکی اکتفا می کنند که این امر به معنای بازگشت به شرایط قبل از عملیات اخیر فلسطینیها است.

سناریوی چهارم: سناریوی آتش بس است. یعنی میانجیگران منطقه ای و بین المللی بتوانند موفق شوند طرفین درگیری را به کاهش درگیری و گفتگو برای مبادله اسرا ترغیب کنند. جنبش حماس اعلام کرده است که هرچند به هدف خود از عملیات طوفان الاقصی دست یافته است اما همچنان برای ادامه جنگ در دراز مدت نیز آمادگی دارد. حماس در عین حال به این مسأله نیز اشاره کرده است که در صورتیکه اسرائیل به حملات خود پایان دهد، این گروه برای دریافت پیشنهادهای آتش بس و گفتگو برای مبادله اسرا آمادگی دارد. اما در طرف دیگر، این سناریو هرچند ممکن به نظر می رسد اما با توجه به زیانهای هنگفت انسانی و روانی که عملیات طوفان الاقصی به اسرائیل وارد کرده است، و به اعتبار ارتش و دستگاه اطلاعات اسرائیل در افکار عمومی آسیب زده است، این امکان وجود دارد که این سناریو در زمان کنونی محقق نشود. البته ممکن است اسرائیل بعد از چند هفته جنگ و بعد از اینکه با کسب دستاوردهایی، آبروی از دست رفته خود را در داخل جبران کند، به این سناریو تن دهد.

